

ԱԶԽԱՐՀԱԹԱՐԻ ԽՆԳԻՐ.

Կան խնդիրներ, որոնք բարձր են կուսակցութիւններից, որոնք մօտ են անպայման բողոքի սրտին, Այդպիսի խնդիրներին կուսակցական գոյն տալը մեծ անազնուութիւն է: Այդ նշանակում է տէր, կանգնել ընդհանուրի սեպ-հականութեանը. այդ նշանակում է հակառակորդին վնասելու. կամ պատարակելու համար ոչ մի ընտրութիւն չանել զէնքի: Բայց Արգար Յովհաննիսեանը, որի մասին ստիպուած ենք մենք այսօր մի վերջին խօսք ասել, երբ արդեօք ընտրութիւն է արել զէնքի իւր հակառակորդներին միելու: Նրանց ցեխի մէջ կոխելու համար: Արարանք է նա երբ և իցէ, երբ կարևոր կամ նպատակայարմար է դասել մի սուտ թիւել de toutes pi-
èces, կամ թիւրել ճշմարտութիւնը: Նրանից սուտ եզրակացութիւն հանելու համար: Ահա մօտ երկու տարի և կէս է, որ մենք պատկանում ենք հակառակ բանակների: Պարո՞ղ է արդեօք պարունը ցոյց տալ գոնէ մի դէպք, մի օրինակ, երբ մենք նրա մասին դիտութեամբ որևէ սուտ ասած լինէինք, բամբասած կամ զրպարտած նրան:—Այ երբէք, որովհետև մենք այդպիսի բան չենք արել, չենք անիլ և կարօտութիւն էլ չենք ունեցել այդպիսի ստոր միջոցների դիմելու: Դսկ մենք կարող ենք մատնանիշ լինել հարիւրաւոր դէպքերի և օրինակների, որոնցով պարունը և իւր արքանեակները՝ առանց խղճմտանքի մի վերջին նշոյլ, երեսի ջրի մի վերջին պուտ ցոյց տալու՝ զրպարտել և բամբասել են մեզ, մեր համախոհներին՝ մեծից մինչև փոքրը, ամեն տեսակ անվայել ակնարկներով, յերիւրուած ստերով և ան ձ ն ա կ ա ն ա Ր Ժ ա ն ա պ ա տ ւ ու թ ե ա ն դ է մ ու ղ ղ ու ա ծ գ ու ե հ ի կ վ ի Ր աւ ո Ր ա ն ք ն ե Ր ո վ: Այդ բողոքին մենք պատասխանել ենք արհամարհանքով և լռութեամբ. Եւ ահա իբրև լրումն իւր սխրագործութեանց պ. Յովհաննիսեանը մի պատխառն առաջնորդողում¹⁾ մեզ և էջմիածնի այժմեան վարչութեանն է ուզում վերագրել աշխարհաբար լեզուի այժմեան անկած դրութիւնը: Իբրև նիւթ ծառայել է իրեն «Արարատ»-ի յուլիսի տետրակը:

1) «Արձագանք» թ. 91. «Նմազարական գոհարներ»:

Լեզուի խնդիրը մասնաւորապէս իմ սրտին շատ մօտիկ լինելով այս անգամ միայն իբրև բացառութիւն՝ արժան ենք համարում պ. Աբգար Յովհաննիսեանին պատասխանել, Մենք պարոնին հետ գլխովին համաձայն ենք որ յուլիսի 31 «Արարատ»-ի լեզուն վատ է, և այդ բացառութիւն չէ, եթէ բացառութիւններ եղել են, այդ քիչ թէ շատ կոկ լեզուով գրուած յօդուածներն են եղել, որոնք պատահաբար հրատարակուել են «Արարատ»-ում: Նոյնը կարելի է ասել և ուրիշ լրագիրների և ընդհանրապէս ուսաստանների բոլոր հրատարակութեանց համար: Մենք կարող էինք այստեղ առաջ բերել «Արձագանքից» լեզուի կոպիտ սխալների, տգէտ և անգրագէտ դարձուածների մի ահագին քանակութիւն, բայց միթէ «Արարատ»ը կարող է արդարանալ «Արձագանքի» կամ մի այլ հրատարակութեան սխալներով: Գլխաւոր հարցն այն է թէ արդեօք նո՞ր երևոյթ է մեր նոր լեզուի այդ անկեալ և անթնամ վիճակը ուսաստանների մէջ, թէ այդ մի հին և արմատացած ցաւ է, որին պէտք է միացեալ ուժերով ամենալուրջ դարման տանել: Քիչ թէ շատ ազնւութեամբ խօսելով՝ կարելի է արդեօք այդ հին և մեծ ցաւը վերագրել Էջմիածնի այժմեան վարչութեանը: Ես անձնականապէս՝ ինձ պատասխանատու եմ համարում միմիայն իմ ստորագրութիւնս կրող յօդուածների պարունակութեան և լեզուի համար: Իմ բացակայութեան ժամանակ ամբողջ մի տարի «Արարատ»-ը լցում էր միմիայն երկու գրողի՝ պպ. Տէր Միքելեանի և Տէր Մովսիսեանի (այժմ արեղայ) յօդուածներով: Վարձեմ կհամաձայնի ինձ հետ պ. Աբ. Յովհաննիսեանը, որ եփրեմ արեղայից, որին յանձնուած էր «Արարատ»-ի խմբագրութեան այսպէս ասած արտաքինին հսկելը միայն, չէր կարելի պահանջել, որ նա սրբագրէ բարձր կրթութիւն ստացած և ձեմարանի ուսուցիչ գրողների լեզուն: Ո՞վ է մեղաւոր, որ մեր միջնակարգ և բարձրագոյն դպրոցների սաները ամբողջ իննը—տասը տարի սովորելուց յետոյ, այսուամենայնիւ անկարող են գտնուում մի երկու տող ողորկ և անսխալ գրել: Յուլիսի «Արարատ»-ում գրողները (Տ. Գարրիէլեան, Տ. Միքելեան և լն) կարող են իրենք իրենց պաշտպանել, եթէ տեղիք և հնարաւորութիւն կայ պաշտպանուելու, միայն այս պէտք է գիտնալ, որ այդ պարոնները բոլորն էլ ոչ միայն բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդիկ են, այլ ուսումնաւարտ սաներ են ձեմարանի, Ներսիսեան դպրանոցի, Լազարեան ձեմարանի: Անտանելի լեզուով գրուած քաղուածքները, որոնց վրայ մասնաւորապէս շեշտում է «Արձագանք»-ը, պատկանում են ձեմար. ուսումնաւարտ սաներից մէկին՝ Տիգրան սարկաւազ Տ. Յովհաննիսեանի գրչին: Այս սարկաւազը ուսուցիչ է նաև Երևանի Թեմական դպրանոցում: Ինչպէս տեսնում էք, ոչ մի պատահական, փոքր ոչ ոչ վերցրած մարդ չկայ գրողների մէջ. բայց այսուամենայնիւ գրածների լեզուն անհարթ է:

լի է օտարաբանութեամբ, նոյն իսկ լեզուի խորթութիւններով: Ո՞վ է մեղաւոր: Վարելի՞ է արդեօ՞ք մի մարդուց պահանջել անկարելին: այն է՝ որ նա հարթէ, կոկէ մնացեալների լեզուն. մի բան, որ երկար տարիներ ընթացքում չեն կարողացել անել հոգարար ձ ու պ. Աբ. Յովհաննիսեանի հաւանած տեսուչներն ու դասատուները: Եւ վերջապէս ի՞նչ զարմանալու բան կայ, որ մեր դպրանոցների և ճեմարանի ուսումնաւարտ սաները գրեթէ «անգրագէտներ» են, ինչպէս ասում է «Արձագանքը», երբ այդ հաստատութեանց մէջ մինչև օրս աշխարհաբար լեզուն չէ արժանացել իբրև ուսանելի առարկայ դաստիսօտուելու: Ի՞նչ զարմանալու բան կայ, ասում ենք, որ ամեն տեղ — և ոչ միայն «Արարատ»-ում — երկու ոտքով կաղում է հայ լեզուն, մեզ համար ամենաթանգագին բանը, երբ ուսուցիչներ և տեսուչներ են եղել երկար տարիներ մեր այդ հաստատութեանց մէջ, Յ—Յ հազար բուբլի ռոճիկ ստացող, որոնք զուրկ լինելով հանգերձ որևէ գիտնական հետաքրքրութիւնից, այնչափ բոբիկ են եղել իրենց մայրենի լեզուում, որ Հանգուցեալ Մակար Վաթուղիկոսը ստիպուած էր իւր «տիրացուներին» սրբագրել տալ նրանց գրած պաշտօնական ամենահասարակ թղթերը:

Ե՞րբ է յարուցւում մեզանում լեզուի խնդիրը — երբ կարիք է զգացւում այսչեա՞կամ այն ասուած մարդու՝ ռամկական լեզուով ասած՝ պոչից բռնել, Իսկ երբ իսկապէս հարկաւոր է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել այդ ամենակարևոր խնդրի վրայ, այն ժամանակ բոլորեքեան լռում են, խցում են ականջները և փակում աչքերը, թողնելով որ զանազան խնամական հաշիւների համար արհամարհուի մեր դպրանոցներում անտէր անտիրական հայ լեզուն, որը մնացել է ժառանգութիւն միմիայն «տիրացուներին»: Երանի չէր լինի արդեօք, որ պ. Արգար Յովհաննիսեանի անաղնուարար և շարամտութեամբ միմեանց հետ կապած երկու տարբեր խնդիրները (աշխարհաբարի անկեալ վիճակ և Տեղակալութիւն)՝ իսկապէս ներքին կապ ունենային, որով մի Տեղակալութեան, մի ժամանակաւոր վարչութեան կամ խմբագրութեան հետ կվերջանար նաև մեր արդի լեզուի անկեալ վիճակը: Ո՞ւր էր թէ՛ գօնէ այս խնդրում՝ մենք սխալուած լինէինք, պ. Արգար Յովհաննիսեանը՝ ազնիւ մարդ և «Արձագանք»-ի առաջնորդող յօդուածի հաւաստածը՝ ճշմարիտ:

ՄԻԱԲԱՆ: